

kadási törekvéseket. Így jószerivel tehetetlenül nézte végig, ahogyan egyre-másra kiáltják ki függetlenségüket a latin-amerikai területek. Ebben az új, szűkülő térben kellett a spanyol belpolitikának megküzdenie a mindennapi politikai problémákkal, és az élet minden területén felvennie a versenyt az erősebb európai hatalmakkal.

A kötetet bőséges forrás- és irodalomjegyzék, valamint névmutató zárja. Ezek messzemenő eligazítást nyújtanak nemcsak az érdeklődő olvasóknak, hanem a kötetet felépítő egyes témákban elmélyedni kívánó kutatóknak is.

A könyv címében szereplő hatvan esztendő jelentőségét Semsey Viktória így foglalja össze: „Azok a forradalmak tehát, amelyek 1808–12-ben, 1820–23-ban, 1835–36-ban, 1840–42-ben, 1854–56-ban és 1868-ban lezajlottak, sorozatos lépcsőfokait, kiteljesedését jelentik annak a visszafordíthatatlan folyamatnak, amit polgári átalakulásként jelöltünk meg, és amelynek során az abszolút monarchia helyébe a polgári alkotmányos monarchia lép Spanyolországban.”

Szigetvári Krisztián

Spanyol dilemmák – spanyol megoldások*

Harsányi Iván, a magyar történelem- és hispanisták doyenje, friss tanulmánykötetében a 20. századi Spanyolország történetének jobbára politika- és történeti mozzanatait vizsgálja.

„A történetírás belső harmóniája abban áll, hogy mindegyik hangot ott emeli érvényre, ahol azt megköveteli. Nem ellentmondás s következetlenség, hanem a dolog természetéből folyó szükség, ha korok és nemzetek szerint hol a szorosan vett politikai, hol társadalmi, hol meg egyházi, hol gazdasági, hol ismét tudományos és művészeti tények részesülnek kiváló figyelemben” – írta Marczali Henrik a világtörténetről elmélkedve. Nem véletlen a jelen esetben sem a történetíró fókusz: Spanyolország modernkori – újabb terminológiával: jelenkor-történeti – mozzanatai közül kétség kívül ez a leginkább érdekfeszítő apropó ahhoz, hogy a saját közelmúltunk értelmezésére nézve vonjunk le tanulságokat. Az olvasóban ugyanis végig az a kérdés motoszkál, hogy vajon mit is kíván üzenni a sorok mögül, oknyomozó és elemző meglátásai távolságából a jelennek

* HARSÁNYI Iván: *Spanyol dilemmák – spanyol megoldások a 19–20. század útvesztőjében*. Pannónia Könyvek, Pécs, 2006. 198 p.

a szerző? Vagy csak annak kell örülnünk, hogy saját szemüvegünk – magyar identitásunk lencséje – mögül látjuk az ibér történeti kihívások régi párhuzamait? Ez is lehet. Így vagy úgy, az érdem nem kisebb, aminek a magyarázatul a hivatkozott nagy előd, a világ- vagy egyetemes történettel foglalkozó pozitivista magyar történettudós gondolataiból idézzünk ezúttal is: „Ha a tudománynak e jelentékeny ágát eddig jobbra csak idegen könyvekből ismertük, önkénytelenül is idegen gondolkodásnak, idegen ítéletnek jutottunk függésébe.” Miközben, jegyezzük meg, nem támadhat a magyar olvasónak az erőszakos függés képzete a „számtalan” spanyol szerző közelmúlt-történeti munkájától, a pécsi egyetem professzorának működését mégis egyfajta honi folyamatosságban látja. A spanyol polgárháború ugyanis – magának a szerzőnek is ez az egyik első élménye és gyermekkori figyelmét Ibériára irányító momentuma – mindig is jelen volt a magyar történeti irodalomban. 1973-ban például megjelent a marxista José Garcia *Spanyolország a XX. században* című monográfiája – amelynek szaklektora éppen Harsányi Iván volt –, de ott volt a hetvenes évek könyvtárcolcain Gabriel Jackson *The Spanish republic and the civil war 1931–1939* című műve is. Toderó Frigyes *Spanyolország 1939–1975* című, a Magvető Kiadó Gyorsuló idő sorozatában 1976-ban megjelent népszerűsítő összefoglalója mögött pedig ott volt egy egész sor cikk szakfolyóiratokban, történeti elemzés, aminek repertórium a *Világtörténet* egy Spanyolországnak szentelt számában is nyomon követhető.

Elődeitől Harsányi nem elfogultságának másságában különbözik, sem pedig kötelező szenvedélye mélységében, amivel ezt a morálissá emelt történelmi vízvázlatot értelmezi, hanem abban, hogy a jobb és árnyaltabb megértéséhez évtizedekkel tágitja a figyelem körét, mint ahogy következményei hullámverését is bátran a máig vezeti.

A tanulmánykötet, amely Harsányi Iván tanulmányainak és konferencia-előadásainak aktákba ugyan már rendezett vagy szakfolyóiratokban és Festschriftekben szétszórta, nehezen hozzáférhető darabjait és/vagy másutt még nem publikált esszéit gyűjti egy kötetbe, dilemmákról szól: a keresztutak, nemzetsorsot fordító évek eseménytörténetét éppen úgy elemzi, mint megoldásainak sajátosságait. Kétségtávol a legnagyobb ívű dolgozat a kronológiai rendet is követő kötetben éppen az első tanulmány, amely a modernizáció örökzöld témájában az 1875 utáni Restaurációt tekinti át, és a jelentős konzervatív politikus, Cánovas del Castillo szerepét boncolgatja a konszolidáció sikerében. Míg ez a tanulmány részkérdésekre ad új válaszokat, a *Választások a 20. századi Spanyolországban* azáltal emelkedik ki, hogy a negyvenkilenc, választási szempont-

ből inaktív esztendő mellett azt kutatja, hogy a század másik fele miért olyan struktúrákat alkalmaz, amilyeneket 1923–1930 és 1939–1976 között, és az antidemokratikus, valamint a választójogilag haladó fél évszázad milyen hosszú hozamú következményekkel jár.

A professor emeritus tanulmányai között különleges figyelmet érdemelnek azok, amelyek a magyar–spanyol diplomáciai kapcsolatok egyes fázisainak mikro-történetét írják meg (illetve át). A levéltári titok határát átlépve Harsányi Iván érdeme az, hogy az időnként mások – például Anderle Ádám – által is feldolgozott, a külkapcsolatokat (újra)tárgyaló mozzanatok nem filológiai okadatolásnak érezzük, hanem olyan új hozzájárulásnak a magyar történelem korszakainak értelmezéséhez, amelyek így igazi novumok. Külön csemege a kereskedelmi kapcsolatoknak a hatvanas években induló tapogatózó és tétova lépéseiről írt munka, ahol a szerző annak a nyomába ered, hogy a magas szintű politikai – nagykövetséget működtető – kapcsolatoknak miért kellett a spanyol demokratizálódást bevárniuk.

Harsányi Iván e kötetben közölt tanulmányai gördülékeny, jó stílusban megírt esszék, amiben ugyanakkor nem egy saját (ön-) cél rejlik, hanem egyfajta közösségi és pedagógiai szándék. Spanyolország közelmúltjának e legnagyobb hazai ismerője és a nála egy generációval fiatalabb Szilágyi István, a veszprémi egyetem professzora ugyanis évek óta azt a missziót is magukra vállalták, hogy hallgatóik, doktoranduszaik számára is megteremtik azt az alapot, amelyről számukra már természetes részletkérdésekkel foglalkozni vagy bekapcsolódni az ibér történeti szakmai körök tevékenységébe. „Témavezetői” kortanulmányok is tehát a most egy kötetben olvashatók, amelyek egy szélesebb szakmai közönség felé nyitva, új ismeretekkel is jelentősen gazdagítják hazai egyetemes történelmi tudás tárházát.

A kötet végezetül a jelenkorba lép: szól a spanyol baloldalnak a közép-ső-európai rendszerváltásokat megemésztetni csak elég nehezen tudó eurokommunista száláról és a tőle különböző kortárs figyelmelek tanulságairól. A kötet végére az is kiderül, hogy miért van a recenzensnek déjà vu-érzése: mutatis mutandis a két ország 20. századi történelmében a jobboldali–baloldali affinitások korát a totális rendszerek ellenkező előjelű évei váltják fel, miközben Európa két ellentétes periferiáján a történeti megoldások nagyon is rokon szemléletet konzerválnak. A modernizáció elmaradását, amelyért itt és ott egyaránt nagy árat fizet az egy, új és egységes Európában (nemcsak a központ, hanem) mindkét kontinentális végvidék.